

Veden vuoro -

vesiensuojelun tehostamisohjelman vuosiraportti

31.3.2020

Sisällys

1. Tausta	3
2. Ohjelman tavoitteet	3
3. Ohjelman organisaatio	4
4. Ohjelman toimeenpano	5
Maatalouden innovatiiviset menetelmät	5
Vesienhallinta maa- ja metsätaloudessa	7
Vesistökuunnostukset ja asiantuntijaverkostojen vahvistaminen	8
Kaupunkivesien hallinta ja haitalliset aineet	8
Hylkyjen saneeraus	9
Itämeren ja vesien tilan selvitykset ja tutkimus	9
5. Ohjelman määrärahan käyttö	10
6. Ohjelman viestintä	11
7. Ohjelman seuranta ja arviointi	12
8. Riskien hallinta ja muutostarpeet	13

1. Tausta

Vuonna 2018 eduskunta myönsi vuodelle 2019 vesiensuojelun tehostamiseen kansallisesti merkittävän panostuksen, 15 miljoonaa euroa. Rinteen hallitusohjelmassa linjattiin ohjelman kokonaisrahoitukseksi 69 miljoonaa euroa vuosille 2019-2023. Marinin hallitusohjelma jatkoi samalla linjauksella.

Ohjelman perustana ovat valtioneuvoston vuonna 2015 hyväksymät vesienhoitosuunnitelmat vuosille 2016 - 2021, vesienhoidon toimenpideohjelmat ja merenhoitosuunnitelman toimenpideohjelma 2016 - 2021. Ohjelman periaatteita ovat konkreettisten toimenpiteiden kohdentaminen vaikuttavimpiin vesien tilaa parantaviin toimiin, toimijoiden yhteistyön vahvistaminen sekä uusien toimintatapojen ja menetelmien käyttöönotto.

2. Ohjelman tavoitteet

Vesiensuojelun tehostamisohjelman tavoitteena on Itämeren ja sisävesien tilan parantamiseen tärkeiden toimien tehostaminen ja toimenpiteiden laaja käyttöönotto. Vesienhoidossa kehitetään ja otetaan käyttöön kustannustehokkaita ratkaisuja, jotka auttavat sopeutumaan ilmastonmuutokseen ja hidastavat luonnon monimuotoisuuden köyhtymistä. Vesisuojelun verkostojen vahvistaminen ja toimijoiden sitouttaminen vesiensuojelutyöhön vahvistaa koko yhteiskunnan sitoutumista ympäristönsuojeluun.

Kipsikäsittelyn avulla on mahdollista pienentää epäorgaanisen maa-ainesfosforin kuormitusta jopa puoleen ja liunneen epäorgaanisen fosforin ja orgaanisen fosforin kuormitusta neljänneksen. Kipsikäsittelyn odotetaan pienentävän merkittävästi kiintoainehuuhtoutumia ja pienentävän hiilen huuhtoumaa. Kipsi voi myös parantaa maan rakennetta.

Rakennekalkki vähentää fosforin, erityisesti hiukkasmaisen fosforin, huuhtoumaa. Se parantaa myös maan rakennetta ja vedenläpäisyä. Maan pH:n nousu ja parempi mururakenne parantavat juuriston kasvua ja kasvien hiilensidontakykyä. Kuitulietteet vähentävät hiukkasmaisen fosforin huuhtoumaa ja kiintoainehuuhtoutumia. Ne vähentävät myös hiukkasmaisen hiilen huuhtoumaa ja voivat lisätä maan hiilipitoisuutta. Orgaaninen aines lisää maan pieneliötoimintaa ja parantaa maanveden sidontakykyä.

Valuma-aluekohtainen vesiensuojelun yhteistyö tehostaa maa- ja metsätalouden vesiensuojelukeinojen yhteensovittamista ja laajempaa käyttöönottoa sekä sitoutumista vesiensuojeluun. Yhteistyön ja yhteissuunnittelun vahvistaminen tuo kustannussäästöjä ja tehostaa vesiensuojelutoimenpiteiden vaikuttavuutta.

Vesienhallinta maa- ja metsätaloudessa lisää luonnonmukaisen vesirakentamista. Se vähentää vesistöihin kohdistuvaa ravinnekuormitusta ja lisää maa- ja metsätalouden keinovalikoimaa ilmastonmuutokseen sopeutumiseen. Toimilla voidaan myös lisätä sekä vedenalaisen luonnon, että ranta- luontotyyppien monimuotoisuutta.

Vesistökuunnostushankkeiden toimenpiteet vähentävät vesistöihin kohdistuvaa ravinnekuormitusta, lisäävät niiden virkistyskäyttöarvoa ja hidastavat luonnon monimuotoisuuden katoamista. Toimijoiden verkostoituminen, paikallisen ja alueellisen kuunnostustoiminnan aktivoituminen sekä vesienhoidon menetelmien kehittäminen turvaavat laadukkaan ja pitkäjänteisen vesienhoitotyön jatkumisen.

Haitallisten aineiden vähentäminen kaupunkivesistä parantaa pinta- ja pohjavesien kemiallista tilaa. Päästöjä rajoittavien tai ennaltaehkäisevien menetelmien kehittämisellä tuotetaan myös kustannushyötyjä hule- ja jätevesien käsittelystä vastaaville vesilaitoksille, kunnille ja kaupungille.

Itämeren hylkyjen saneeraukset ennaltaehkäisevät tulevia ympäristövahinkoja. Vahinkojen torjuminen on huomattavasti hankalampaa ja kalliimpaa, jos hylyt pääsevät vuotamaan ympäristöön. Viranomaisyhteistyön- ja osaamisen vahvistaminen turvaa tulevien saneerausta onnistumista.

Vesien tilan tutkimustiedon avulla on mahdollista suunnitella kustannustehokkaista toimia rannikovesien kuormituksen vähentämiseksi ja tilan parantamiseksi. Tämä mahdollistaa pitkällä tähtäimellä vesien tilan paranemisen. Se myös auttaa toimijoita säästämään resursseja ja käyttämään niitä vaikuttaviin toimenpiteisiin.

3. Ohjelman organisaatio

Ohjelman kokonaisvastuu on ympäristöministeriön luontoympäristöosaston ylijohtajalla. Ohjelmapäällikkö vastaa ohjelman kehittämisestä ja toteuttamisesta. Ohjelmapäällikkö edistää vesiensuojelun tehostamisohjelman eri teemojen toteutumista ja erilaisten hankkeiden kehittämistä yhteistyössä eri toteuttajatahojen kanssa. Tehtävään kuuluu ohjelman koordinointi ja yhteensovittaminen, tekninen hallinnointi, ohjelmaan kuuluvien hankintojen edistäminen ja toteutuksen seuranta.

Vesiensuojelun tehostamisohjelman erityisasiantuntija osallistuu vesiensuojelun tehostamisohjelman eri teemojen toteuttamiseen ja ohjelmaan sisältyvien hankkeiden kehittämiseen yhteistyössä ohjelmapäällikön ja muiden asiantuntijoiden kanssa. Tehtävään kuuluu osallistua ohjelman koordinointiin, hallinnointiin ja seurantaan sekä sidosryhmäyhteistyöhön.

Ohjelman kuudella teemalla sekä kahdella poikkileikkaavalle teemalle (hankinnat ja rahoitus, viestintä) on vastuuhenkilöt ympäristöministeriössä, joiden tehtävänä on toimia teeman johtavana

asiantuntijana ja edistää teeman toteutumista yhdessä ohjelmapäällikön kanssa. Teemojen hankkeiden toteuttamisen tukena toimivat ympäristöministeriön asettamat ohjaus- ja toteuttamisryhmät.

Ohjelman viestinnästä vastaa ympäristöministeriö yhteistyössä ohjelmaan osallistuvien tahojen kanssa viestintäverkostossa. Ohjelman teemoista vastaavat tahot valmistelevat ja toteuttavat omaa viestintäänsä yhteistyössä ympäristöministeriön kanssa. ELY-keskukset tekevät viestintäyhteistyötä rahoittamiensa hankkeiden kanssa.

Ohjelman johtoryhmän tehtävänä on tukea ohjelmapäällikköä vesiensuojelun tehostamisohjelman kehittämisessä ja toteuttamisessa. Johtoryhmän puheenjohtajana luontoympäristöosaston ylijohdaja, jäseninä vedet ja meret – ja biotalousyksikön päälliköt, vesistökuunnostus –teeman teemavastaava, esittelijöinä ohjelmapäällikkö ja viestintävastaava. Johtoryhmän sihteerinä toimii ohjelman erityisasiantuntija.

Ohjelman projektiryhmän tehtävänä on tukea ohjelman toteuttamista ja organisointiin liittyviä käytännön asioita. Projektiryhmän vetäjänä toimii ohjelmapäällikkö, sihteerinä ohjelman erityisasiantuntija ja jäseninä teemojen vastuuhenkilöt.

Maa- ja metsätalousministeriö on nimennyt ohjelmaan yhteyshenkilönsä sekä ruoka- että luonnonvaraosastolta. Lisäksi maa- ja metsätalousministeriön edustajia toimii eri teemojen ohjausryhmissä.

Maatalousteeman kipsihanketta hallinnoi Varsinais-Suomen ELY-keskus. Vesistökuunnostushankkeita ja asiantuntijaverkostojen vahvistamista hallinnoivat kaikki (13) ELY-keskukset, joissa on ympäristö- ja luonnonvarat –vastuualue (Y-vastuualue). Valtakunnallista kaupunkivedet ja haitalliset aiheet teemaa hallinnoi Etelä-Savon ELY-keskus. Etelä-Savon ELY-keskuksen lisäksi asiantuntijoina hankkeiden arviointiin osallistuivat edustajat Hämeen, Pirkanmaan, Kaakkois-Suomen, Lapin, Pohjois-Pohjanmaan ja Uudenmaan ELY-keskuksista. Hylkyjen saneerausta sekä Itämeren ja vesien tilan selvityksiä ja tutkimuksia hallinnoi Suomen ympäristökeskus (SYKE).

4. Ohjelman toimeenpano

Maatalouden innovatiiviset menetelmät

Sipilän hallitusohjelman kärkihankkeiden myötä tunnistettiin innovatiivisia maatalouden vesiensuojelumenetelmiä, joita on perusteltua kokeilla laajemmin. Kipsi, rakennekalkki ja kuitulietteet ovat maatalouden ympäristötoimia, joilla kullakin on omat vaikutusmekanisminsa ja optimaaliset sovellyskohteensa.

Suomen ympäristökeskukselta tilattiin selvitys maatalouden toimenpiteiden kohdentamisesta ja valuma-alueiden valinnasta. Selvityksessä tarkasteltiin sitä, minkälaisia ovat maatalousvaltaiset valuma-alueet, mitkä näistä voisivat olla toimenpiteiden kohdealueet ja mitä tietoa niiden määrittämiseen tarvitaan, miten hoidetaan vesistövaikutusten seuranta sekä mitkä ovat menetelmien vahvuudet, heikkoudet, uhat ja mahdollisuudet.

Kipsihanke

Kipsiä on tutkittu ja kokeiltu viimeisen kymmenen vuoden ajan. Tutkimusten mukaan kipsi vähentää pelloilta tulevan fosforikuormituksen noin puoleen, muttei edellytä muutoksia viljelykäytännöissä, vähennä viljelyalaa tai heikennä satoja. Vesiensuojelun tehostamisohjelmassa kipsin käyttö kohdennetaan Saaristomeren valuma-alueelle. Saaristomeren valuma-alueen maatalous on Itämeren suojelukomission (HELCOM) hot-spot –listalla. Valuma-alueiden peltoisuuden vuoksi Saaristomeren valuma-alueella on mahdollisuus muodostaa laajoja yhtenäisiä käsiteltyä alueita, jolloin rannikkoveisien tilassa voitaisiin havaita parannusta. Lisäksi alueella peltojen valtamaalaji on savi, joka on optimaalinen peltojen kipsikäsitteilylle.

Kipsihankkeen tavoitteena on levittää kipsiä 50 000 hehtaarin peltoalalle Saaristomeren valuma-alueella vuosien 2020-23 aikana. Kipsihanke käynnistyi projektipäällikön ja erityisasiantuntijan rekrytoinnilla Varsinais-Suomen ELY-keskukseen. Kipsihankkeelle asetettiin ohjausryhmä, joka piti kaksi kokousta.

Viljelijöiden ja neuvojien koulutus ja neuvontatyö kilpailutettiin ja toteuttajaksi valittiin Pro Agria Länsi-Suomi. Kipsihanke käynnistyi syyskuussa pidetyllä kipsinlevitysnäytöksellä Paimiossa. Viljelijöiden neuvonta käynnistyi heti ja neuvojille järjestettiin koulutustilaisuus joulukuussa. Kipsihankkeelle avattiin nettisivut ja laadittiin esite.

Kipsihankkeessa tuotettiin sähköinen karttasovellus, jossa näkyvät kipsinlevitykseen soveltuvat peltoalat. Kipsihankkeessa valmisteltiin hankintaa, jossa kilpailutetaan kipsi peltoon levitettyinä. Joulukuussa avattiin Clouidia hankintajärjestelmään markkinatiedustelu.

www.ymparisto.fi/kipsi

Maa- ja metsätalousministeriön ja Ruokaviraston kanssa käynnistettiin lokakuussa neuvottelut mahdollisuudesta hyödyntää viljelijöiden sähköistä asiahallintajärjestelmää VIPUa sekä muista kipsihankkeeseen liittyvistä asioista.

Viljelijöiden pelloilleen saama kipsi on maatalouden ryhmäpoikkeusasetuksen mukaista valtioneutea. Ympäristöministeriö teki yhteistyössä maa- ja metsätalousministeriön kanssa asetuksen edellyttämän ilmoituksen EU komissiolle. EU komission marraskuussa antamassa palautteessa edellytettiin, että maatalouden ryhmäpoikkeusasetuksen mukaiset ehdot on esitettävä sitovassa lainsäädännössä, jolloin käynnistettiin tarvittavien lainsäädäntöuudistusten valmistelu.

Rakennekalkki ja kuitulietteet tutkimushankkeet

Rakennekalkkia on Suomessa kokeiltu muutamissa kohteissa, ja tietoa sen tehosta on kertymässä. Kuitulietteet, ovat maan kasvukunnon kohentamiseen tähtäävä menetelmä, jossa oletuksena on, että hyvärakenteinen maa on myös vesistöystävällinen. Ympäristöministeriö käynnisti toukokuussa hankinnan tutkimushankkeista vuosille 2019-2021, joissa tutkitaan rakennekalkin ja kuitulietteiden käytöstä vesiensuojelumenetelminä. Kummallekin hankkeelle asetettiin ohjausryhmät.

Turun ammattikorkeakoulun ryhmittymänä Pyhäjärvi-instituutin, ProAgria Länsi-Suomen, Sokerijuurikkaan tutkimuskeskuksen, Suomen ympäristökeskuksen ja Luonnonvarakeskuksen kanssa to-

teuttaa tutkimushankkeen, jossa selvitetään rakennekalkin toimivuutta ja vesistövaikutuksia Varsinais-Suomessa, Satakunnassa ja Pirkanmaalla. Eurajoen valuma-alueella toteutetaan syksyllä 2020 peltolevityskoe yhteistyössä viljelijöiden kanssa vajaan 200 ha alalla. Paimiossa tutkitaan rakennekalkkia Sokerijuurikkaan tutkimuskeskuksen koekentällä. Kolmas pilottikohde sijaitsee Turun kaupungin omistamilla pelloilla Turun seudulla. Lisäksi jatketaan Kangasalan Pakkalanjärven valuma-alueella syksyllä 2018 toteutetun peltojen rakennekalkituksen vaikutusten seuranta.

www.proagria.fi/rakennekalkki

Luonnonvarakeskus yhdessä Vantaanjoen ja Helsingin seudun vesiensuojeluyhdistyksen kanssa toteuttaa tutkimushankkeen, jossa selvitetään Tuusulanjärven valuma-alueella metsäteollisuuden sivutuotteina syntyvien maanparannuskuitujen vesistövaikutuksia ja hyötyjä peltoviljelylle. Maanparannuskuitua levitetään noin 100 hehtaarin alalle Noormarkinojan valuma-alueella syksyllä 2020. Käytännön oppaat rakennekalkin ja kuitulietteiden käytöstä vesiensuojelukeinoina vuonna 2021. www.luke.fi/uutinen/metsateollisuuden-sivuvirroilla-hillitaan-viljelyn-vesistovaikutuksia-puukuitulietteen-hyotyja-selvitetaan-tuusulanjarven-valuma-alueella/

Valuma-alueen yhteistyömalli maa- ja metsätalouden vesiensuojelussa

Ilmastomuutokseen sopeutuminen edellyttää koko valuma-alueen tarkastelua ja keinoja, joilla tehostetaan vesiensuojelua. Luottamukseen ja paikallistuntemukseen perustuvasta vesistö- ja valuma-aluekohtaisesta yhteistyöstä on saatu hyviä kokemuksia.

Ympäristöministeriö käynnisti yhteistyössä maa- ja metsätalousministeriön kanssa valuma-aluekohtaista vesiensuojelun yhteistyön toimintamallia kehittävän tutkimus- ja kehittämishankkeen suunnittelun. Hanke toteutetaan vuosina 2020–2022. Tavoitteena on vahvistaa sitoutumista pitkäjänteiseen vesiensuojelutyöhön ja tehostaa toimenpiteiden vaikuttavuutta.

Vesienhallinta maa- ja metsätaloudessa

Tavoitteena on maa- ja metsätalouden entistä paremman vesienhallinnan avulla edistää monivaikeutteisesti ilmastomuutokseen sopeutumista, tehostaa vesiensuojelua ja edistää luonnon monimuotoisuutta yhteensovittaen useamman maankäyttömuodon vesienhallintaa. Tavoitteena on kehittää luontopohjaisia vesienhallinnan menetelmiä, jotka ovat hyödyksi myös riista- ja kalataloudelle sekä luontomatkailulle. Luontopohjaisten menetelmien vaikutuksista veden virtaamaan, eroosioon, veden laatuun ja vesien ekologisen tilaan on vain vähän tietoa. Tarvitaan tietoa menetelmien, kuten kaksitasouomien, soraikkojen, pohjapatojen, meanderoivien uomien ja kosteikkojen soveltuvuudesta erilaisille kohteille.

Ympäristöministeriö käynnisti teeman toteutuksen suunnittelun yhdessä maa- ja metsätalousministeriön kanssa. Maa- ja metsätalousministeriössä oli valmisteilla maa- ja metsätalouden vesitalousstrategia, joka valmistuu alkuvuodesta 2020. Marraskuussa järjestettiin MMM:n ja YM:n vesienhallinnan työpaja, johon osallistui laaja joukko sidosryhmien edustajia.

Vesistökuunnostukset ja asiantuntijaverkostojen vahvistaminen

Vaikka vesistökuunnostuksilla parannetaan ensisijaisesti vesistöjen ekologista tilaa, parantavat hankkeet samanaikaisesti usein virkistyskäyttömahdollisuuksia, lähiympäristön viihtyisyyttä, rantakiinteistöjen arvoa, kalataloudellisia edellytyksiä sekä luonnon- ja maisemansuojelua. Kunnan ja muiden paikallisten toimijoiden sitoutuminen ja yhteistyö ovat ratkaisevia kuunnostushankkeen onnistumisen kannalta.

Toteutettavien vesistötoimenpiteiden kirjo on laaja. Toimenpiteillä voidaan vaikuttaa mm. maatalouden, metsätalouden, teollisuuden ja turvetuotannon kuormitukseen. Tämän teeman kautta toteutavissa toimenpiteissä pääpaino on kuitenkin vesistöissä tehtävissä toimenpiteissä. Ohjelman rahoituksen avulla on mahdollista lisätä merkittävästi vuosittain toteutettavien kuunnostushankkeiden määrää ja lisätä ELY-keskusten resursseja tukea alueellisia asiantuntijaverkostoja. Näin kuunnostushankkeiden toteuttajajoukko vahvistuu ja monipuolistuu.

Vuonna 2019 toteutettiin kaksi valtionavustushakua alueellisten vesistökuunnostushankkeiden toteuttamiseen. Ensimmäisessä haussa ELY-keskuksille myönnettiin 3,2 miljoonaa euroa esitettyjen kuunnostushankkeiden avustamiseen.

Ympäristöministeriön pyynnöstä ELY-keskukset arvioivat kesäkuussa alueellisten asiantuntijaverkostojen kehittämistarpeet ja niihin tarvittavat resurssit. Ympäristöministeriö osoitti 640 000 euroa määrärahaa hakeneille ELY-keskuksille määrärahoja asiantuntijaverkoston vahvistamiseen. ELY-keskukset voivat kohdistaa rahoituksen ELY-keskuksissa tehtävään työhön tai ostopalveluihin. Esitysten arvioinnissa priorisoitiin ELY-keskusten yhteisiä esityksiä, kytkeytymistä muihin alueellisiin toimijoihin ja vesienhoidon alueellista tarvetta. Vesistökuunnostusteemalle asetettiin toteutusryhmä, jonka tehtävänä on varmistaa riittävä vuoropuhelu alueellisten viranomaisten, ympäristöministeriön sekä SYKE:n hallinnoiman kansallisen vesistökuunnostusverkoston välillä ja sopia yhteiset linjaukset eri avustushakujen teemakohtaisista painotuksista ja muista pelisäännöistä.

Kaupunkivesien hallinta ja haitalliset aineet

Tavoitteena on vähentää vesiä pilaavien aineiden päästöjä ja saavuttaa vesien hyvä kemiallinen tila. Lisäksi tavoitteena on myös vähentää muovin määrän meriympäristössä. Ohjelman avulla toteutetaan tulvasuojelutoimenpiteitä sekä toimia, joilla haitallisten ja vaarallisten aineiden ja ravinteiden pääsyä pinta- ja pohjavesiin voidaan kustannustehokkaimmin rajoittaa. Lisäksi jatketaan tiedon lisäämistä haitallisten aineiden, kuten hormonitoimintaan vaikuttavien aineiden ja lääkeaineiden, esiintymisestä vesiympäristössä sekä niiden vaikutuksista ekosysteemeihin ja ihmisen terveyteen.

Ympäristöministeriö tilasi Aalto yliopistolta hulevesien laatua ja hallintaa koskevan taustaselvityksen, joka valmistui kesäkuussa. Selvityksessä käytiin läpi tuoreinta tutkimustietoa hulevesien laadusta ja niiden hallinnasta Suomen olosuhteissa ja tarkasteltiin aihepiiriin liittyviä tutkimus- ja kehitystarpeita. [YM kaupunkivedet taustaselvitys Aalto.pdf](#)

Etelä-Savon ELY-keskus toteutti kesällä valtakunnallisen valtionavustushaun, jonka painopistealueena oli viemäroidyt yhdyskuntajätevedet. Haussa saatiin 12 hakemusta. Päätökset siirtyivät vuodelle 2020. Tavoitteena oli rahoittaa hankkeita, joilla parannetaan jätevesien laatua haitallisten aineiden viemäriin pääsypaikkojen kartoituksilla ja kohdistamalla toimenpiteitä aineiden päästölähteisiin, käsitellään jätevesiä ja lietteitä haitallisten aineiden vähentämiseksi. Kaupunkivesien hallinta ja haitalliset aineet teemalle asetettiin ohjausryhmä, joka arvioi kaupunkivesiteemaan tulleita avustushakemuksia ja suunnittelee seuraavien hakujen painopistealueita.

Hylkyjen saneeraus

Suomen ympäristökeskuksen (SYKE) arvion mukaan Suomen aluevesillä ja talousvyöhykkeellä on yli tuhat vanhaa hylkyä, joissa osassa epäillään olevan joko polttoaineena tai lastina öljyä. Näistä parinkymmenen arvioidaan olevan korkea riski meriympäristölle. Hylyt muodostavat ympäristöuhan niissä olevan öljyn ja haitallisten aineiden vuoksi. Lisäksi ne voivat aiheuttaa haittoja liikenteelle, ympäristön viihtyisyydelle ja jätehuollolle.

Tavoitteena on varmistaa, että vastuuviranomaisilla sekä teknisillä toimijoilla on tarvittava osaaminen ja valmius hylkyjen aiheuttamien ympäristöriskien poistamisessa. Työn aikana korjataan tarvittaessa osaamisessa ja valmiudessa mahdollisesti havaittuja puutteita, kehittämään kohteisiin liittyviä tunnistamis- ja tiedustelutapoja sekä selvitetään Suomen aluevesillä olevien kohteiden saneerauskustannuksia ja toimintatapoja yhteistyössä kaupallisten toimijoiden kanssa. Tavoitteena on tiedustella öljynpoisto-operaatioon soveltuvia kohteita ja suorittaa öljynpoisto-operaatio valituissa 1-2 kohteessa. Tavoitteena on myös toimintamallin luominen tulevaisuutta ajatellen yhteistyössä viranomais- ja yksityisen sektorin toimijoiden kanssa. Työssä pohditaan myös hylkyihin liittyviä kansainvälisiä kysymyksiä Itämeren suojelukomissio HELCOM:in tasolla.

Hankkeen vastuorganisaatio on Suomen ympäristökeskus (SYKE), jonka työtä ohjaa ohjausryhmä koostuen ympäristöministeriön, rajavartiolaitoksen, merivoimien ja liikenne- ja viestintäviraston (Traficom) edustajista. Yhteistyö merimuseon, sotamuseon ja useiden kaupallisten toimijoiden kanssa on myös tärkeää.

Suomen ympäristökeskus ja Merivoimat suorittivat ensimmäisen hylkysaneerausoperaation Hangon edustalla. Saneerauksen suunnittelu ja valmistelu käynnistyivät tammikuussa, ja työ saatiin valmiiksi lokakuun alussa. Merivoimista operaatioon osallistui monitoimialus Louhi sekä merivoimien sukeltajia. Saneerauskohde oli vuonna 1987 Hangon edustalla uponnut ruoppaaja Veli. Hylystä saatiin poistettua kaikki siellä ollut öljy.

Itämeren ja vesien tilan selvitykset ja tutkimus

Ohjelmassa tuotetaan myös Itämeren ja sisävesien suojelua tukevaa tutkimustietoa, joka auttaa kohdentamaan tilaa parantavia toimenpiteitä vaikuttaviin ja kustannustehokkaisiin kohteisiin. Suomen ympäristökeskus valmisteli yhteistyössä Geologian tutkimuskeskuksen, Ilmatieteenlaitoksen,

Helsingin yliopiston, Turun yliopiston, Varsinais-Suomen ELY-keskuksen sekä Åbo Akademin kanssa tutkimushankkeen, jossa parannetaan ymmärrystä Saaristomeren ekosysteemin vasteista maalta tulevan ravinnekuormituksen muutoksiin. Hanke käynnistyy vuoden 2020 alussa. Hankkeelle asetetaan ohjausryhmä.

Hankkeessa paneudutaan erityisesti maalta kulkeutuvaan partikkelimaiseen ainekseen, pohjan sedimenttiprosesseihin sekä fosforikuormituksen ja eliöstön vuorovaikutukseen, joka ilmenee mm. leväkukintoina. Hankkeessa parannetaan vesien- ja merenhoidon toimenpiteiden suunnittelua tukevien työkalujen toimintaedellytyksiä. Hankkeessa kehitetään edelleen jo käytössä olevia ravinnekuormituksen arviointityökaluja, harmonisoidaan niiden toimintaa ja tuotetaan pohjaa uusien arviointimenetelmien kehittämiseksi mm. tietoaineistojen integraation ja kaukokartoituksen avulla. Hanke tutkii ravinteiden, erityisesti fosforin kulkeutumista valuma-alueelta Saaristomereen ja sen vaikutuksia ja dynamiikkaa rannikko-avomerigradien-teilla Saaristomeren eri osissa.

5. Ohjelman määrärahan käyttö

Ohjelmalle talousarviossa varattu määräraha vuonna 2019 oli 15 milj. euroa. Määräraha on talousarvion momenteilla 35.10.20 (Ympäristövahinkojen torjunta), 35.10.22 (Eräät ympäristömenot) ja 35.10.61 (Vesien- ja ympäristönhoidon edistäminen), joista kahta ensin mainittua käytetään vastikkeellisiin kulutusmenoihin, ja viimeksi mainittua valtionavustuksiin. Määräraha on kolmevuotista, ja vuoden 2019 määrärahaa voidaan käyttää vuoden 2021 loppuun asti.

Koska ohjelmasta avustettavissa hankkeissa voidaan kehittää uusia vesiensuojelun menetelmiä ja teknologioita, veteen liittyvää liiketoimintaa ja kansainvälistä kilpailukykyä, siitä pyydettiin 9.5.2019 yritystukineuvottelukunnan lausunto EU-valtiontuen mukaisuudesta ja samalla ilmoitettiin hyvän tuen edellytyksistä. Ohjelman määräraha oli tässä vaiheessa 45 milj. euroa vuosille 2019-2021. Kokouksessaan 11.6.2019 neuvottelukunta puolsi lausuntopyyntöä ja EU-valtiontukijaoston antamaa ennakoarviointia EU-valtiontuen mukaisuudesta ja siinä esitettyjä menettelytapoja. Lausunnon mukaan tuella on hyväksyttävä yhteiskunnallinen tavoite, ja lausunnossa kiinnitetään huomiota ohjelman vaikuttavuuden arviointiin ja vaikuttavuusmekanismien tunnistamiseen etukäteen.

Lisäksi kipsinlevityksen muodossa annettava EU valtiontuki ilmoitettiin maa- ja metsätalousministeriön koordinoimana komissiolle, jossa se rekisteröitiin 13.11.2019.

Ohjelman määrärahaa on sen tema-alueilla sidottu vuonna 2019 taulukon 1 mukaisesti.

Taulukko 1. Vesiensuojelun tehostamisohjelman teema-alueisiin suunnitellut ja vuonna 2019 budjetoidut sekä vuonna 2019 päätöksin sidotut ja ELY-keskuksille osoitetut määrärahat.

Teema - Hanke	2019-2023 suunniteltu milj.€	2019 budje- toitu milj.€	2019 sidottu €
Maatalouden ravinnekuormituksen vähentäminen innovatiivisilla menetelmillä - KIPSI-hankkeen hallinnointi ja asiointijärjestelmän kehittäminen (Varsinais-Suomen ELY-keskus, Ruokavirasto) - Rakennekalkki maatalouden vesiensuojelumenetelmänä (Turun ammattikorkeakoulu Oy) - Kuitulietteet maatalouden vesiensuojelumenetelmänä (Luonnonvarakeskus)	25	8,5	410 000 989 901 998 370
Vesistökuunnostushankkeet ja asiantuntijaverkostojen vahvistaminen - Asiantuntijaverkostojen vahvistaminen (ELY-keskukset) - Kunnostushankkeiden avustukset (ELY-keskukset)	20	3,8	637 000 3 196 000
Kaupunkien vesienhallinta ja haitalliset aineet - Teeman hallinnointi (Etelä-Savon ELY-keskus) - Kirjallisuustarkastelu: kaupunkivedet ja haitalliset aineet (Aalto-yliopisto)	9	1,6	175 000 10 000
Vesitalouden hallinta maa- ja metsätaloudessa	9	0	
Hylkyihin liittyvien riskien vähentäminen - Teeman hallinnointi, suunnittelu (SYKE)	4	0,5	425 000
Itämeren ja vesien tilan selvitykset ja tutkimus	2	0,5	
Ohjelman hallinnointi, viestintä, seuranta		0,1	86 800
MMM:n määräraha v. 2020	3		
Yhteensä	72	15	6 928 071

6. Ohjelman viestintä

Tavoitteena on viestiä ohjelman toimijoista ja toimista vesien ja Itämeren tilan hyväksi. Samalla välitetään tietoa vesien tilasta ja sen merkityksestä sekä vesiensuojelun konkreettisista keinoista. Viestinnällä innostetaan osallistumaan ohjelman hankkeisiin ja kokeiluihin sekä jaetaan tietoa ohjelman tarjoamista rahoitusmahdollisuuksista.

Ohjelman käynnistyttyä järjestettiin toukokuussa viestintätyöpaja ohjelman keskeisten toimijoiden ja sidosryhmien jälkeen. Sen jälkeen tuotettiin perusviestintäaineisto, kuten viestintästrategia, viestinnän käsikirja, visuaalinen ilme, logo, verkkosivut, yleis- ja maataloussite, some-pohjat,

ydinviestit, ohjelman ppt-kalvot ja roll up yhdenmukaisen viestinnän turvaamiseksi sekä sidosryhmien viestinnän helpottamiseksi. Viestinnän yhteistyötä sujuvoittamaan perustettiin viestintäverkosto, johon kuuluu edustajia muun muassa ELY-keskuksista, Suomen ympäristökeskuksesta, maa- ja metsätalousministeriötä sekä muista ohjelmaa toteuttavista toimijoista. Heitä perehdytettiin ohjelman viestintään mm. kahdessa on line –tilaisuudessa. Lisäksi ohjelmasta rahoitettaville hankkeille laadittiin viestintäohjeet.

Ohjelman keskeisistä ajankohtaisista asioista, kuten rahoitushauista, maatalouden kipsin levityksestä ja hylkysaneerauksesta, viestittiin useilla mediatiedotteilla ja Twitterissä. Ohjelman muu mediatyö oli mediatilaisuuden järjestäminen hylkyhankkeesta sekä Maaseudun Tulevaisuuden toimituksen tapaaminen.

Ohjelma järjesti kaksi laajaa sidosryhmätilaisuutta: maaliskuussa ohjelman lanseerauksen sekä ohjelman tilannekatsauksen marraskuussa. Lisäksi valmisteltiin teemakohtaisia sidosryhmätyöpajoja vuodelle 2020.

Ohjelmapääällikkö ja erityisasiantuntija ovat viestineet ohjelmasta eri tilaisuuksissa ja ovat seurannan mukaan tavoittaneet yli 1200 kuulijaa. Ohjelmalle järjestettiin automaattinen mediaseuranta, jonka perusteella vesiensuojelun tehostamisohjelma mainittiin noin 180 jutussa.

Ohjelmassa käynnistettiin myös verkostojohtamisen konsultointi tehostamisohjelman johtamisen tueksi. Työ käynnistettiin tekemällä laaja sidosryhmäkartoitus ohjelman teemavastaavien kanssa ja suunnitteleamalla vuonna 2020 toteutettavia verkostojohtamisen työpajoja.

7. Ohjelman seuranta ja arviointi

Ohjelmaa koskee SOVA-lain yleinen velvollisuus selvittää ympäristövaikutukset eli ympäristövaikutukset selvitetään ja arvioidaan riittävässä määrin valmistelun kuluessa (200/2005, 3 §). Ohjelman arvioidut vaikutukset on kuvattu ohjelmatekstissä.

Ohjelmalla yhtenä kantavana periaatteena on, että ohjelman vaikuttavuutta seurataan koko ohjelman ajan ja seurannan tuloksia hyödynnetään ohjelman toteutuksessa ja arvioinnissa. Vaikuttavuus kuvaa sitä, kuinka hyvin ohjelmalle asetetut tavoitteet saavutetaan ja sen todentamiseksi vaaditaan seurantaa. Seurannalla tuotettua tietoa voidaan puolestaan käyttää ohjaamaan ohjelmassa olevien hankkeiden toimintaa kustannustehokkaiisiin toimenpiteisiin sekä tulevien hankkeiden määrittämistä ja toteutusta.

Suomen ympäristökeskukselta tilattiin selvitys ”Tavoitteet ja mittarit tehostetun vesiensuojeluohjelman seurannalle ja vaikuttavuuden arvioinnille”. Työ käynnistyi lokakuussa ja sen puitteissa järjestettiin sidosryhmille (ml. ministeriöt, ELY-keskukset, vesiensuojelu- ja muut yhdistykset, tutkijat, jne.) kaksi erillistä työpajaa. Ensimmäisessä näistä keskityttiin mittarien tunnistamiseen ja vaikutta-

vuoden arvioinnin ulottuvuuksiin. Toisessa puolestaan keskityttiin mittarien käyttökelpoisuuden arviointiin ja priorisointiin sekä eri seurantaohjelmavaihtoehtojen arviointiin. Selvitys valmistui helmikuussa 2020. Ympäristöministeriö laatii ja käynnistää koko ohjelman seurantaohjelman hyödyntäen tätä selvitystä.

Ohjelmalle laaditaan vuosittaiset työ- ja viestintäsuunnitelmat sekä ohjelman toteutuksen vuosiraportit. Ohjelman väliarviointi tehdään 2021 ja loppuarviointi sen päättymisen jälkeen.

8. Riskien hallinta ja muutostarpeet

Ohjelma, jonka toteutus jakaantuu useille eri organisaatioille ja jonka toteutuksesta vastaa ministeriössä perinteisen linjaorganisaation lisäksi ohjelmapäällikkö, asettaa haasteita johtamisjärjestelmän ja organisoinnin selkeydelle. Ohjelman käynnistyttyä ohjelman johtamista ja organisointia ympäristöministeriössä työstettiin kevään 2019 aikana Walk the Talk Oy:n konsultti Timo Matikaisen kanssa. Matikaisen kanssa käytiin läpi muun muassa sitä, mitä odotuksia viranhaltijoilla ja esimiehillä oli ohjelmalle, millä arvoilla ohjelmaa viedään eteenpäin ja miten vastuualueiden sekä työpanosten jako toteutuisi.

Työn kuormittavuutta arvioitiin yhdessä ohjelmapäällikön ja teemavastaavien kanssa ja arviot käytiin läpi esimiesten kanssa ja sisällytettiin vuosisuunnitelmiin. Menettelyä pidettiin hyvänä ja sitä päätettiin jatkaa kehityskeskustelujen rinnalla töiden kuormituksen hallinnassa. Ohjelmatyöhön osallistuvien kuormituksen hallintaa tutkittiin myös haastattelututkimuksella Haaga-Helian Enni Pyykösen opinnäytetyössä: ”Kuormituksen hallinta verkostajohtamisessa”.

Ohjelman määrärahaseurantaa suunniteltiin ja tehtiin yhteistyössä KEHA-keskuksen kanssa. Vuoden 2019 määrärahoista sidottiin määrärahan osoituksilla ELY-keskuksille, määrärahapäätöksin sekä sopimuksin 6 873 217 euroa eli 46 %. Sitomaton määräraha suunnitellaan sidottavaksi valtaosin KIPSI-hankeeseen sekä ESA-ELYn vuonna 2019 kuuluttamien kaupunkivesiä ja haitallisia aineita koskeviin avustuksiin. Vuoden 2019 siirtomäärärahaa voidaan käyttää vielä vuosina 2020-2021.

Ohjelman toteutuksen edetessä tuli ilmi, että henkilöstöresursseissa oli vajausta erityisesti juristin osalta. Loppuvuodesta käynnistyneeseen kipsihankkeen lainsäädäntötyöhön irrotettiin osalta juristin työpanosta ja sitä varattiin myös seuraavalle vuodelle.